

Fremmede arter i Vestfold

Pilotprosjekt med fokus på spredning langs vassdrag /
Fylkesmannen i Vestfold

Christian E. Mong

Fremmede arter i Vestfold

Pilotprosjekt med fokus på spredning langs
vassdrag / Fylkesmannen i Vestfold

Ecofact rapport 52

www.ecofact.no

Referanse til rapporten:	Christian E. Mong. 2010. Fremmede arter i Vestfold. Pilotstudie med fokus på spredning langs vassdrag. Ecofact rapport 52
Nøkkelord:	Fremmede planter, kjempespringfrø, parkslirekne, kanadagullris, Vestfold.
ISSN:	1891-5450
ISBN:	978-82-8262-050-5
Oppdragsgiver:	Fylkesmannen i Vestfold
Prosjektleder hos Ecofact AS:	Roy Mangersnes
Prosjektmedarbeider:	Christian E. Mong
Kvalitetssikret av:	Bjarne Oddane
Samarbeidspartner:	
Forside:	Kjempebjørnekjeks ved Storelva/Ramneselva på Bø. Foto: Per Bjerkø

Forord

På oppdrag fra Fylkesmannen i Vestfold har Ecofact AS utført et pilotprosjekt om fremmede plantearter i Vestfold med fokus på spredning langs vassdrag. Arbeidet bygger på observasjoner innrapportert til Artsdatabanken og telefonintervjuer av plantekyndige og folk med jobber innen natur og miljø i Vestfoldkommuner, botaniske foreninger, et internettforum for hageentusiaster og botanikere. Disse personene ble funnet ved å gjennomgå innrapporterte opplysninger til Artsdatabanken og ved å ringe alle kommunene i fylket. Ansatte i Vestfoldskommuner med arbeidsfelt innen natur, miljø og jordbruk ble telefonintervjuet om lokalt aktuelle arter og eventuelle tiltak. Det samlede datagrunnlaget vurderes som delvis godt, selv om vi fikk få konkrete opplysninger om bestander av fremmede planter langs vassdrag. Arbeidet er utført av Christian E. Mong og kvalitetssikret av Bjarne Oddane. Kontaktperson for oppdragsgiver har vært Ragna Sortland, som skal ha takk for tilbakemeldinger og informasjon.

Sandnes 8.12.2010

Christian E. Mong

Innhold

FORORD.....	5
SAMMENDRAG.....	7
INNLEDNING.....	7
METODE.....	8
RESULTATER.....	8
VURDERING.....	13
KONKLUSJON.....	19
REFERANSER.....	21
VEDLEGG 1 - BESKRIVELSE AV HOVEDOPPDRAGET.....	22
VEDLEGG 2.....	23

Sammendrag

Ecofact har gjennomført et pilotprosjekt på fremmede plantearter i Vestfold. Informasjon har blitt samlet fra Artsdatabanken og ved å ringe plantekyndige og folk med relevant ansvarsområde i kommuner i fylket. Arter ble vurdert ut i fra om de er i ekspansjon, om folk i kommuner eller med botanisk kyndighet vurderte dem som aggressive og uønskede og om de endrer økologiske betingelser eller arts sammensetning i koloniserte habitater. Til sammen 19 arter sto igjen på kortlista over arter som vekker større grunn til bekymring. Vi anbefaler følgende tiltak, rettet mot de mest aggressive av disse artene:

1. Fullstendig kartlegging og fjerning av slirekneartene (*Fallopia* spp.), kjempebjørnekjeks (*Heracleum mantegazzianum*) og springfrøartene (*Impatiens* spp.) med påfølgende kartlegging og fjerning av restbestander og nyetableringer året etter. Kartleggingen bør dekke større veier og nedre deler av alle vassdrag i fylket, ettersom spredning sannsynligvis foregår kontinuerlig fra veier til vassdrag. Kjente bestander er listet opp i tabell 1 - men disse tre artsgruppene sprer seg så lett langs vassdrag at det er sannsynlig at det nå er flere bestander.
2. Kartlegging av utbredelse av en del arter langs vassdrag (legepestrot), strandsoner og i skjærgården (platanlønn, rynkerose, buevinterkarse, kanadagullris, hagelupin og russekål).

I tillegg bør spredningen av boersvineblom holdes øye med, vi vet ennå ikke hvor stort potensial denne arten har i fylket og den kan bli problematisk over tid for landbruket fordi den ikke beites, er giftig og kan ta over beitemark.

Innledning

Spredning av fremmede plantearter er etter hvert blitt et komplekst tema, der spredningsveier ikke kan sees isolert fra hverandre og hvor det har blitt et stort tilfang av arter som har svært forskjellig økologi. Vi har etter beste evne forsøkt å gjøre problemstillingen så enkel og oversiktlig som mulig. Dette har vi gjort ved å lage en kortliste over de mest aktuelle artene som er basert på dem som har høyest risikovurdering på svartelista og de artene som man i Vestfoldskommuner og andre steder (bla i Vegvesenet) betrakter som verst. For at helt nye fremmede arter som nettopp har etablert seg i fylket men som foreløpig ikke har fått mye oppmerksomhet ikke skal overses, har vi også tatt med en del arter som botanikere og personer i kommunenes natur- og miljøvern avdelinger holder som potensielt farlige. Det er kanskje særlig den siste gruppa arter som man har størst mulighet for å bekjempe fordi de ennå har få og små bestander.

Hver art på kortlista får en kort vurdering i forhold til spredning og utbredelse i Vestfold, hvilke spredningsveier den bruker og sitt potensial i fylket.

Til sist vil vi trekke frem de artene som vi vil anbefale fylkesmannen i Vestfold og kommunene å fokusere på. Denne vurderingen vil være basert på særlig to hensyn; de aktuelle artene bør utgjøre en reell trussel mot habitater og artsrikdom, og det må være realistisk å få deres bestander under kontroll uten å bruke store ressurser i mange år.

Metode

Vi skaffet oss kunnskap om fremmede plantearters utbredelse og spredning i Vestfold ved hjelp av Artskart (<http://artskart.Artsdatabanken.no/Default.aspx>). Vi eksporterte alle data om fremmede planter innrapportert til Artsdatabanken til en datafil. Hver observasjon har opplysninger om norsk og vitenskapelig navn, UTM-koordinat og kategori i svartelista. Disse kategoriene lyder på høy risiko *HR*, lav risiko *LR*, ukjent risiko *UR* og ikke vurdert *IV*.

Vi har også benyttet NVE-atlas (<http://arcus.nve.no/website/nve/viewer.htm>) til å få oversikt over vassdragene i fylket.

Vi har vært i telefonkontakt med ansatte med relevant ansvarsområde i alle kommunene i Vestfold. I listen under er det noen Vestfoldskommuner som mangler representant blant referentene, dette skyldes at de ikke har ansatte med tilstrekkelig spesialisert kunnskap om problematikken.

I tillegg har vi kontaktet personer som har innrapportert mange lokaliteter til kartdatabasen og en del medlemmer i fylkets botaniske forening. Samt personer som omtaler tematikken på et internettforum for hageentusiaster («Skravleforum for hagegale»).

Referenter i telefonintervjuer:

Håkon Feste (Andebu kommune)
Rune Nordeide (Hof kommune)
Tore Rolf Lund (Horten kommune)
Marit Vassbotten (Larvik kommune)
Ronny Meyer (Nøtterøy kommune)
Berit Svensson (Re kommune)
Bjørn Røed (Sandefjord kommune)
Oddvar Pedersen (botaniker)
Marius Bøhle (Bondelaget i Ramnes)
Ståle Sæthern (kunnskapsrik hageentusiast)
Ingelinn Birkeland (Stokke kommune)

Tor Reiert (Svelvik kommune)
Arne Heggland (Vegvesenet)
Rune Nordeide (Hof og Holmestrand)
Tor H. Melseth (botanisk forening)
Roger Halvorsen (botaniker)
Tore Gjelsås (botanisk forening)
John Ingar Øverland (VFs forsøksring)
Jon Holmsen (Vfs forsøksring)
Harald Syvertsen (Tønsbergs Blad)
Per Bjerkø (tidligere hos FM i VF)

Vi har også søkt på nettet med søkeord bestående av norsk og latinsk navn på planten i ulike kombinasjoner med ordene «Vestfold», «vassdrag» og «fremmede planter», samt navn på de forskjellige vassdragene og elvene i fylket. Databaser vi har søkt på er: *Google*, *google scholar*, *biological abstracts*, *BIBSYS* og på søkebasen til NINA: <http://www.nina.no/>.

Vi har også forespurt under telefonintervjuene etter rapporter og publikasjoner om fremmede planter i Vestfold.

Resultater

Totalt ble det funnet over 12.000 registreringer av fremmede planter i fylket, men etter å ha sortert bort gamle kulturplanter, sporadiske rømlinger fra landbruket og kuriositeter fra hagebruk, sto vi igjen med 6203 observasjoner som fordelte seg slik på kategoriene fra svartelista; *HR* 1216, *LR* 1, *UR* 270 og *IV* 4716. Hele 537 arter fantes blant disse observasjonene. Se tabell 1.

I våre søk etter publikasjoner og annen informasjon om fremmede plantearter i Vestfold generelt og langs vassdrag spesielt, framkom det ikke konkret kunnskap av en kvalitet som kunne innlemmes i rapporten. Det er derfor tydelig at et kartleggingsarbeid bør legges til grunn i tillegg til konkrete bekjempelsestiltak i og rundt de lokalitetene som er kjent fra artsdatabanken og som har kommet frem fra referentene til denne rapporten.

Mange referenter har lagt merke til noen av de aktuelle artene, men kan ikke stedfeste dem nøyaktig. Flere har påpekt at noen av dem, springfrøartene og slirekneartene spesielt, sprer seg langs vassdrag - men disse uttalelsene er mer generelle betraktninger omkring artenes biologi enn stedsangivelser. De opplysningene som var konkrete nok til at de kunne kartfestes gjaldt springfrøartene og slirekneartene. I tillegg fikk vi en del informasjon om rynkerose og vinterkarse i skjærgården og russekål på ruderatmark. I alt ble 8 lokaliteter for kjempespringfrø lagt til kartgrunnlaget fra intervjuene, tre lokaliteter for parkslirekne, en for rynkerose og tre for kjempebjørnekjeks. Fylkesmannen i Vestfold har i tillegg opplyst oss om to lokaliteter av kjempespringfrø.

Et tydelig resultat fra telefonintervjuene er at det er lite konkret kunnskap om spredning av fremmede plantearter langs vassdrag i Vestfold.

Litteratursøk og søk på internettet har ikke gitt resultater i form av konkret informasjon om fremmede planter langs vassdrag i Vestfold.

Kjempespringfrø og Mongolspringfrø

Håkon Feste har observert kjempespringfrø langs Merkedamselva ved Gran i Andebu. Berit Svensson har observert en bestand av kjempespringfrø langs Ramneselva ved Tuft i Re kommune. Bjørn Røed kunne også rapportere om en bestand av kjempespringfrø langs Storelva ved Ramnes/Tuft i Re kommune, i tillegg til en større bestand langs Virikbekken som renner sørover fra Bugårdsdammen i Sandefjord.

Blant observasjonene i artsdatabanken er det bare én som er ved et vassdrag, og denne ligger lengre opp Virikbekken, ikke langt fra Bjerkelund og Elveskogen i Stokke kommune.

Marit Vassbotten i Larvik kommune sendte oss tre kartførte lokaliteter med kjempespringfrø; i Istreelva ved Hem, i bekken fra Foldvik til Naverfjorden og i Svinevika. I tillegg er det en forekomst ved Bjønnesbekken i Larvik kommune som vi har fått beskjed om fra Marit K. Aspaas, og en ved Grimestadbekken i Stokke kommune som Ragna Sortland har videreformidlet beskjed til oss om.

Roger Halvorsen sier det er spredning av kjempespringfrø langs flere vassdrag nord i fylket, men har ikke mer nøyaktige stedsangivelser. I tillegg er han bekymret for den mer nyetablerte mongolspringfrø som sprer seg rundt trelastmottak, som den gamle tømmerterminalen ved Farris i Larvik og Sande Paper Mill ved Selvik i Sande.

Parkslirekne og kjempeslirekne

Ronny Meyer kunne informere om en større bestand parkslirekne som man har satt i gang tiltak mot på øya vestre Bolærn i skjærgården. I følge både Tor Melseth og observasjoner i artsdatabanken er det en bestand av parkslirekne langs Bergsvannet

ved Haugerud i Hof kommune og flere bestander av begge artene av slirekne ved eller nær Farrisvannet i Larvik kommune.

Kjempebjørnekjeks

Berit Svensson fortalte om bestander av kjempebjørnekjeks ved Tufte/Ramnes og ved Rød/Undrumsdal i Re kommune. John Ingar Øverland berettet om en større bestand av noe som sannsynligvis er kjempebjørnekjeks langs en av sidebekkene til Aulielva som går langs Undrumsdalsveien, med mulig spredning helt til utløpet av Aulielva i Tønsberg.

Per Bjerkø nevnte en mulig bestand langs Virikbekken. Han påpekte også at det i hvertfall for en del år siden (10 år?) var store bestander av kjempebjørnekjeks ved Ramnes kirke med spredning nedover langs Ramneselva og Råstadelva ihvertfall til Valle. Det betyr at det kan være spredning videre nedover langs Aulielva helt til der hvor den munner ut ved Tønsberg.

Rynkerose

Tor Reiert i Svelvik kommune kunne rapportere om store bestander rynkerose på Verkethalvøya mellom Vestfold og Buskerud. Arten ser ut til å holde seg til skjærgården foreløpig.

Kanadagullris

Per Bjerkø ga oss også noen lokaliteter med gullris, sannsynligvis kanadagullris, som er lagt til kartgrunnlaget selv om de ikke er langs vassdrag. Disse ligger ved Vivestad, Svinevoll og Ektvedt.

De mest utsatte vassdragene i fylket

Vi har noen konkrete opplysninger om forekomster av fremmede planter i vassdrag i Vestfold. Se tabell 1, under.

Tabell 1: Observasjoner av fremmede plantearter ved eller nær vassdrag i Vestfold fylke.

<i>Vassdrag</i>	<i>UTM32</i>	<i>lokalnavn</i>	<i>art</i>	<i>referent</i>
Aulivassdraget	6579154 565593	Merkedamselva	springfrø	H. Feste
Aulivassdraget	6579701 570789	Ramneselva	springfrø	B. Svensson
Aulivassdraget	6581862 577853	Rød	bjørnekjeks	B. Svensson
Aulivassdfraget	6579701 570789	Ramnes	bjørnekjeks	B. Svensson
Aulivassdraget	6581272 578334	Undrumsdal-Bjune	bjørnekjeks	J. I. Øverland
Aulivassdraget	6579170 571600	Ramnes kirke	bjørnekjeks	P. Bjerkø
Aulivassdraget	6579170 571600	Råstadelva ved Bjune	bjørnekjeks	P. Bjerkø
Aulivassdraget	6580055 571436	Storelva	springfrø	B. Røed
Virikbekken	6553606 568846	Virikbekken	springfrø	B. Røed
Virikbekken	6553606 568846	Virikbekken	springfrø	B. Røed
Virikbekken	6564155 568319	Virikbekken	springfrø	P. Bjerkø
Istreelva	6548389 568074	Istreelva	springfrø	M. Vassbotten
Foldvikbekken	6539358 556073	Foldvikbekken	springfrø	M. Vassbotten
Virikbekken	6546605 570036	Svinevika	springfrø	M. Vassbotten
Numedalslågen	6544797 563695	Bjønnesbekken	springfrø	M. K. Aspaas
Melsombekken	6565667 574271	Grimestadbekken	springfrø	R. Sortland
Drammensvassdraget	6605672 559793	Bergsvannet	slirekne	T. Melseth
Siljanvassdraget	6547634 558250	Farrisvannet	slirekne	T. Melseth

De vassdragene som vi har fått opplysninger om er bekker og elver i Aulivassdraget fra Ramnes til Undrumsdal, Virikbekken, Istreelva, Foldvikbekken, nedre del av Numedalslågen og Melsombekken. Disse opplysningene gjelder kjempespringfrø, slirekneartene og kjempebjørnekjeks. Vi vurderer imidlertid datagrunnlaget som vesentlig bedre i den søndre delen av fylket, både med hensyn på forarbeidet som er utført i kommunene og på tettheten av observasjoner i artsdatabanken. Plantekyndige folk som Tor Melseth og Roger Halvorsen mener det er spredning av kjempespringfrø i sumper, bekker og elver i fylket generelt og at planten er i spredning langs vassdragene i fylkets nordre del også.

Slirekneartene har en forekomst ved Bergsvannet ved Haugerud i Hof kommune, men hovedforekomstene til disse artene ligger rundt Farrisvannet og langs den Sørlandske hovedveien.

Aulivassdraget

Det er minst fire forekomster av springfrø i nedre del av Aulivassdraget; i Merkedamselva, Ramneselva og Storelva. Det er også forekomster av kjempebjørnekjeks ved Ramnes kirke, langs bekken som løper mellom Undrumsdalsveien og E18. Nedre deler av Aulivassdraget kan være infisert.

Virikbekken

Det er minst tre forekomster av springfrø i Virikbekken. En ved Svinevika, en i Virikbekken sør for Bugårdsdammen og en nord for Bugårdsdammen.

Istreelva

Vi har registrert en forekomst av kjempespringfrø ved Istreelva.

Foldvikbekken

Det er minst en forekomst av kjempespringfrø ved Foldvikbekken.

Numedalslågen

Ved Lågens nedre del er det en sideelv som heter Bjønnesbekken hvor det er registrert kjempespringfrø. Denne bekken, og den delen av Lågen som ligger nedenfor innløpet av denne, bør kartlegges for springfrø.

Melsombekken

Det er minst en forekomst av kjempespringfrø i Grimestadbekken. Forekomsten kan ha spredt seg til andre deler av vassdraget som heter Melsombekken.

Drammensvassdraget

Det er noen forekomster av slirekne ved Bergsvannet i Drammensvassdragets øvre del. Om disse bestandene stammer fra forekomster høyere oppe i vassdraget eller fra Buskerud er usikkert. Fylkesmannen i Buskerud bør kanskje kontaktes. Vi anbefaler kartlegging av vassdraget rundt Bergsvannet og Eikeren.

Siljanvassdraget

Det er en god del forekomster av slirekne ved den sørlandske hovedvei og rundt Farrisvannet. Disse ser ut til å komme fra Larvikområdet og vi antar at kartlegging og bekjempelse av arten rundt Farrisvannet og ved Larvik sentrum vil være tilstrekkelig i dette vassdraget.

Tabell 2: Antall registrerte observasjoner av forskjellige fremmede plantearter i Artsdatabanken per 13 oktober 2010 i Vestfold etter risikovurdering; høy risiko (HR), ukjent risiko (UR), og ikke vurdert (IV). I kategorien lav risiko (LR) var det bare én observasjon av én art: Fjøreknapp. I kategorien IV er bare arter med flere enn 52 observasjoner tatt med.

<i>Arter (HR)</i>	<i>obs.</i>	<i>Arter (UR)</i>	<i>obs.</i>	<i>Arter (IV)</i>	<i>obs.</i>
Buevinterkarse	939	Klustersvineblom	84	Hvitsteinkløver	201
Hagelupin	104	Tunbalderbrå	64	Kanadagullris	198
Rynkerose	48	Vårpengeurt	55	Pastinakk	137
Parkslirekne	28	Rødhyll	53	Engsvingel	85
Russekål	27	Svarthyll	13	Skjørpil	84
Legepestrot	20	Kalmusrot	1	Stormaure	78
Kjempespringfrø	17			Hvitdodre	76
Platanlønn	15			Ettårsknavel	74
Kjempeslirekne	8			Strandvind	70
Spanskjørvel	3			Ballastsiv	58
Vasspest	3			Skvallerkål	56
Kjempebjørnekjeks	2			Vindeslirekne	54
Skogskjegg	2			Svartsøtvier	53
				(...)	

Vurdering

Det er mange arter som har dukket opp i løpet av pilotprosjektet, hele 537 arter fra Artsdatabanken og gullkrage og hønsehirse ble nevnt i tillegg til disse i løpet av intervjuene. Vi har valgt å snevre inn artstilfanget mye, slik at vi står igjen med artene som har størst trusselpotensial fra svartelista og som har relativt store bestander eller antas å være i sterk ekspansjon i Vestfold. I tillegg tar vi med fire arter som ennå ikke har kommet med på denne lista, men som har vært nevnt spesielt som hurtig ekspanderende eller spesielt uønskede av intervjupersoner (blåhegg, mongolspringfrø, valurt og boersvineblom). Vi står da igjen med følgende liste, se tabell 3. Arter som vi av forskjellige grunner har valgt å se bort i fra er listet opp i tabell 4.

Hovedfokus for tiltak bør være på slirekneartene, kjempebjørnekjeks og springfrøartene. Oversikt over disse forekomstene, og hvilke bekker og vassdrag de er observert lang står i tabell 1 over. Alle deler av vassdraget som er nedstrøms fra forekomsten bør kartlegges for flere forekomster før bekjempelsestiltak settes inn.

Tabell 3: Kortliste for fremmede arter i Vestfold.

norsk navn	vit. navn	antall	kat.	begrunnelse
Hagelupin	<i>Lupinus polyphyllus</i>	104	HR	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Buevinterkarse	<i>Barbarea vulgaris</i> ssp <i>arcuata</i>	939	HR	svært vanlig, sprer seg, kan ha mørketall
Rynkerose	<i>Rosa rugosa</i>	48	HR	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Parkslirekne	<i>Fallopia japonica</i>	28	HR	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Russekål	<i>Bunias orientalis</i>	27	HR	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Legepestrot	<i>Petasites hybridus</i>	20	HR	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Kjempespringfrø	<i>Impatiens glandulifera</i>	17 ++	HR	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Platanlønn	<i>Acer pseudoplatanus</i>	15	HR	sprer seg, endrer økologiske betingelser
Kjempeslirekne	<i>Fallopia sachalinensis</i>	8 ++	HR	sprer seg, endrer økologiske betingelser
Vasspest	<i>Elodea japonica</i>	3	HR	sprer seg, endrer økologiske betingelser, mørketall
Kjempebjørnekjeks	<i>Heracleum mantegazzianum</i>	2 ++	HR	giftig, endrer økologiske betingelser
Skogskjegg	<i>Aruncus dioicus</i>	2	HR	endrer økologiske betingelser?
Klistersvineblom	<i>Senecio viscosus</i>	84	UR	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Hvitsteinkløver	<i>Melilotus albus</i>	201	IV	vanlig, sprer seg, endrer økologiske betingelser
Kanadagullris	<i>Solidago canadensis</i>	198	IV	vanlig, sprer seg, konkurransesterk
Blåhegg	<i>Amelanchier spicata</i>	15	IV	sprer seg, mørketall?
Mongolspringfrø	<i>Impatiens parviflora</i>	8	IV	nyinnført, ekspansjon, mørketall?
Valurt	<i>Symphytum officinale</i>	6	IV	ekspansjon i Holmestrandsområdet
Boersvineblom	<i>Senecio inaequidens</i>	4	IV	giftig, nyinnført, ekspansjon

Tabell 4: Arter som er fremmede, eller kanskje er fremmede, men som er tatt ut av kortlista for vår vurdering. Begrunnelser: K - kulturminne fra klosterhager, G - gammel i landet (før 1750), U - uvanlig kuriositet, E - ikke i tydelig ekspansjon, og Ø - endrer lite de økologiske betingelsene.

norsk navn	vit. navn	antall	kat.	begrunnelse
Spanskkjørvel	<i>Myrrhis odorata</i>	3	HR	K + E + Ø
Tunbalderbrå	<i>Lepidothea suaveolens</i>	64	UR	E + Ø
Vårpengeurt	<i>Noccaea caerulea</i>	55	UR	E + Ø
Rødhyll	<i>Sambucus racemosa</i>	53	UR	G + E + Ø
Svarthyll	<i>Sambucus nigra</i>	13	UR	G + E + Ø
Kalmusrot	<i>Acorus calamus</i>	1	UR	K + U
Tunbalderbrå	<i>Lepidothea suaveolens</i>	64	UR	E + Ø
Vårpengeurt	<i>Noccaea caerulea</i>	55	UR	E + Ø
Fjøreknapp	<i>Cotula coronopifolia</i>	1	LR	U
Pastinakk	<i>Pastinaca sativa</i>	137	IV	K + G
Engsvingel	<i>Festuca pratensis</i>	85	IV	Ø
Stormaure	<i>Galium mollugo</i>	78	IV	E + Ø
Hvitdodre	<i>Berteroa incana</i>	76	IV	E + Ø
Ettårsknavel	<i>Scleranthus annuus</i>	74	IV	U
Ballastsiv	<i>Juncus tenuis</i>	58	IV	E + Ø
Skjørpil	<i>Salix fragilis</i>	84	IV	G + E
Strandvind	<i>Calystegia sepium</i>	70	IV	G + E
Vindeslirekne	<i>Fallopia convolvulus</i>	54	IV	G + E
Svartsøtvier	<i>Solanum nigrum</i>	53	IV	G + E
Skvallerkål	<i>Aegopodium podagraria</i>	56	IV	vanskelig å gjøre noe med

Spredningsveier

Fylkesmannen i Vestfold har pekt på vassdrag som spesielt gode spredningsveier for fremmede planter. Dette skjer ved at frø eller plantedeler havner i vannet og transporteres med strømmen nedover i vassdraget. I tillegg byr vassdrag på jevn tilgang på fuktighet og ofte næringsrik jord langs breddene.

Veier er også gode spredningskorridorer for fremmede arter. Frø og plantedeler som kan rotsette seg klitrer seg på fartøy eller virvles med i dragsuget. Vedlikehold av veikanter og rabatter har vist seg å ha potensiale til å spre arter som parkslirekne, fordi selv små fragmenter kan slå røtter og disse små bitene setter seg på maskiner som for eksempel kantslåttmaskiner.

Anleggsarbeid kan også bidra til spredning av fremmede arter fordi det i praksis er vanskelig å sikre at jordmasser som flyttes eller deponeres er helt fritt for levende frø og plantedeler. En vanlig måte som fremmede planter etablerer seg på er fra hager og hageavfallsdeponier - den siste er i praksis tilsvarende anleggsarbeid bare i mindre skala.

Flere arter kan spre seg langs sjøen. Dette gjelder særlig oseaniske arter med vindspredde frø og arter med frø, frukter eller plantedeler som tåler å flyte i saltvann en stund. Dette gjelder særlig rynkerose og buevinterkarse, men også mer oseaniske arter som platanlønn.

Det er viktig å presisere at de forskjellige spredningsveiene ikke kan sees isolert fra hverandre. Alle vassdrag i Vestfold krysses av veier. Da veien ble anlagt og hver gang veien blir utbedret eller vedlikeholdt - i tillegg til trafikkert - vil fremmede arter som finnes langs veien kunne etablere seg ved vassdraget. Det samme gjelder annen anleggsvirksomhet og hageavfallsdeponier som ligger nær vassdrag. Likeledes kan spredning langs sjøen føre til at arter etablerer seg i nedre del av vassdrag der disse munner ut. Denne kryssningen av spredningsveier virker selvfølgelig andre veien også; fremmede planter som finnes i et vassdrag kan lett spre seg til veier og til skjærgården rundt estuariet.

Flere av referentene sier at elver, bekker og sumpområder er spesielt egnede habitater for noen av artene. Særlig nevnes kjempespringfrø og parkslirekne. Deres nære slektninger mongolspringfrø og kjempeslirekne sprer seg også lett langs vassdrag, og kan dessuten lett forveksles med sine mer vanlige fettere. Vannplanten vasspest (HR) er selvsagt også en art som lett sprer seg i et vassdrag hvis den først introduseres til en del av vassdraget.

På kartet i figur 1 ser man at veier, og da særlig E18 gjennom Vestfold, også er en viktig spredningsvei for flere arter. Dette kan nok skyldes at veimyndigheter og deres underkontraktører tidligere plantet ut en del fremmede arter langs veier, og hadde mindre strenge krav til massehåndtering under anleggsarbeidet slik at en del uønskede arter spredde seg fra frø og plantefragmenter som lå i jord som ble tilført under anleggsarbeidet. Selv om slik praksis nå er over, og vegvesenet nå aktivt bekjemper spredning av fremmede planter med en rekke tiltak, er det likevel en del av disse artene som er vanskelige å bli kvitt og som ennå har bestander langs veiene. Vi vurderer det slik at disse bestandene kan spre seg til vassdragene i fylket.

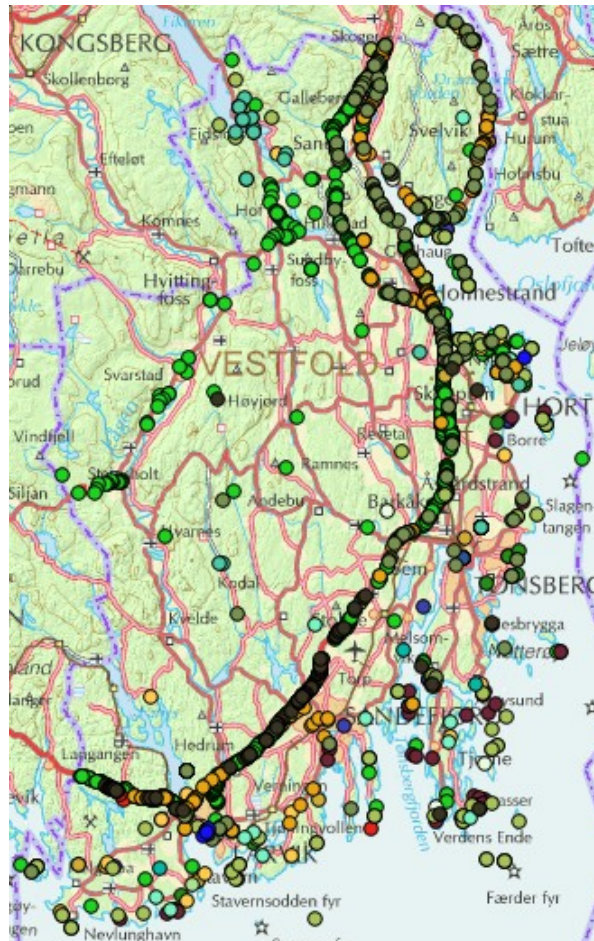

Fig 1: Kortlisteartene fra tabell 2 plottet inn som punkter i Vestfold fylke. Legg merke til at veldig mange observasjoner er fra E18 og andre veier, i tillegg til skjærgården.

Vurdering av artene

Hagelupin - *Lupinus polyphyllus* HR

Denne planten er vanlig langs veier og i hager i Vestfold og det er registrert hele 104 bestander av den i fylket. Den foretrekker tørt og mineralrikt substrat og de fleste forekomstene finnes langs E18, men det er også noen forekomster på holmer i skjærgården. Den fikserer nitrogen og kan dermed endre økologiske betingelser. Spredning ved frø. Det er kjent at denne arten er konkurransesterk på strender og på sand og grusbanker langs elver andre steder i landet. Utbredelsesdata fra Vestfold kan ha mørketall.

Buevinterkarse - *Barbarea vulgaris* ssp. *arcuata* HR

Vinterkarse, og særlig underarten buevinterkarse, er en art som anses som problematisk i nabofylker og av mange kommuner i Vestfold. Hele 939 bestander er observert i fylket. Arten har vært i Norge 200-300 år men antas å fremdeles være i ekspansjon. Sprer seg både fra frø og rotfragmenter. Stort sett vokser den langs veier og på skrotemark ved anleggsplasser, med noen forekomster langs sjøen - sannsynligvis er dette også etter anleggsvirksomhet. I følge botaniker Oddvar Pedersen er det mye vinterkarse der fugler hekker på holmer og berg i skjærgården. Disse bestandene kan være underregistrerte fordi de blomstrer i perioden med ilandstigningsforbud.

Rynkerose - *Rosa rugosa* HR

Denne arten har minst 48 bestander i fylket. Den sprer seg fra frø og plantedeler. Både fugler og strøm i skjærgården kan spre fruktene. Planten er lyskrevende og har nok ikke et stort potensiale langs vassdrag, utenom partier som har soleksponerte aurer og banker. Utbredelsen i Vestfold ser ut til å være størst langs kysten og i skjærgården.

Parkslirekne - *Fallopia japonica* HR /

Kjempeslirekne - *Fallopia sachalinensis* HR

Det er minst 28 bestand av parkslirekne og 8 av kjempeslirekne. Ronny Meyer i Nøtterøy kommune fortalte om en større bestand av parkslirekne på vestre Bolærne som man har satt igang skjøtselstiltak mot.

Artene ligner hverandre og det finnes også en hybrid. Artene sprer seg kun vegetativt, men opptil 50 cm i hver retning per år og selv små fragmenter kan rotslå seg slik at den er svært lett sprer seg med anleggsarbeid. Vegvesenet bruker ikke kantklipper på ubehandlede bestander fordi selv dette bidrar til spredning! Den sprer seg hovedsakelig langs veier i Vestfold, men den kan også spre seg langs sjø og ferskvann. Selv om de ennå ikke har dannet mange bestander langs vann og vassdrag i Norge er dette et problem i mange andre land og det ventes at dette vil skje her til lands også. Artene er store, skyggetålende og konkurrerer ut en rekke andre planter. Vi vurderer dem også til å være underrapporterte, fordi det har vært en sterk økning i antall bestander de siste ti årene. Flere referenter i kommunene har uttrykt bekymring over disse to artene.

Russekål - *Bunias orientalis* HR

Minst 27 bestander i Vestfold. En storvokst urt på skrotemark som sprer seg med frø og rotfragmenter. Kan ekskludere stedegen vegetasjon. I Vestfold er den stort sett utbredd langs hovedveier og i bysentra.

Legepestrot - *Petasites hybridus* HR

Minst 20 bestander i Vestfold, men bare ved to lokaliteter i urbane miljø i Tønsberg. En kraftig urt som effektivt skygger ut stedegen vegetasjon og som senker artsmangfoldet. Den sprer seg med frø og rotfragmenter, og trives i fuktig og næringsrik jord. Den tåler skygge. Vår vurdering er at den har et potensiale langs vassdrag i Vestfold, særlig ved bekker med jordskråninger.

Kjempespringfrø - *Impatiens glandulifera* HR /

Mongolspringfrø - *Impatiens parviflora* IV

Sytten lokaliteter er registrert for kjempespringfrø i Artsdatabanken, men flere av våre referenter kunne informere om andre voksesteder. Det er 8 lokaliteter registrert for mongolspringfrø. De to artenes økologi er så lik at vi omtaler dem sammen. De danner over 1 meter høye, tette bestander og trives i fuktig og næringsrik jord. Mongolspringfrø har kommet til Vestfold via trelast og finnes derfor i nærheten av sagbruk og andre steder der tømmer importeres. Begge artene sprer seg raskt i nærmiljøet etter introduksjon og har stort potensial langs vassdrag, i tillegg til anleggsplasser og i veigrøfter. Langs vassdrag kan de danne tette store bestander der alle andre urter presses ut. Frøene er spesielt tilpasset spredning langs roligflytende vann. Jord ved bredden kan skli ut om vinteren når plantene har visnet ned. I Vestfold er artene først og fremst utbredt i urbane miljø, men det rapporteres om noen bestander som har etablert seg ved vassdrag.

Platanlønn - *Acer pseodoplatanus* HR

Det er bare 15 observasjoner av dette treet fra hele Vestfold, stort sett fra bynære områder eller holmer, men Arne Heggland mener den må være underregistrert. Arten kan forveksles med den stedegne spisslønn. Platanlønn har en rekke trekk ved sin økologi som viser at den har en preferanse for oseaniske forhold; fruktene tåler ikke å tørke ut og trærne er frostsensitive. Likevel kan den utvise en kraftig kolonisering av nærområder i kyststrøk helt nord til Lofoten. Hvor stort potensiale arten har i Vestfold utenfor skjærgården og skrotemarker er vanskelig å si, til forskjell fra vestkysten av Norge kan Vestfold by på mer frost og flere skyggetålende trær i skogene. Den kan nok likefullt bli et slags ugresstre i grøftekanter og i åpent lende nær kysten.

Vasspest - *Elodea japonica* HR

Det er 2 observasjoner av vasspest i fylket, begge fra helt nord i Tverrfjorden nær Vassbotn i Larvik kommune. Denne vannplanten sprer seg med frø og fragmenter. Arten kan føre til nedsatt vannkvalitet både med henblikk på drikking og rekreasjon som bading og fiske, samt fall i artsrikdom. Det skal også være mulig for denne planten å spre seg fra vassdrag til vassdrag ved at små plantedeler sitter fast på fugl.

Kjempebjørnekjeks - *Heracleum mantegazzianum* HR

Det er to observasjoner av denne planten i Artsdatabanken, men Berit Svensson har sett den på Tufte ved Ramnes og mellom Rød og Undrumsdal. Arten er svartelistet i en lang rekke land og er en urt på opptil fire meter. Den er giftig og kan etterhvert forme tette bestand nærmest som små skoger. Den kan også etablere bestander langs vassdrag og utvise stor spredningsevne nedover i vassdraget.

Skogskjegg - *Aruncus dioicus* HR

Det er bare 2 registreringer av skogskjegg fra Vestfold, noe som er litt merkelig ettersom det er en vanlig hageplante som har vært brukt i lang tid. Enten er den sterkt underrapportert, eller så er det riktig som enkelte kritikere hevder, at det er en art vi ikke trenger å bekymre oss om (Vike 2007). Vi har ikke kjennskap til særlig spredning av denne arten fra andre deler av landet.

Klistersvineblom - *Senecio viscosus* UR

En ettårig giftig urt som liker åpent lende, gjerne strender eller bar mark. Observerte 84 steder i Vestfold, stort sett på holmer og langs kysten. Det er også noen observasjoner rundt vannet Eikeren, men de ser ikke ut til å stå i strandkanten.

Hvitsteinkløver - *Melilotus albus* IV

Dette er en nitrogenfikserende art som det er hele 201 observasjoner av i fylket. Den er lyskrevende og vokser stort sett i vegkanter eller i urbane områder. Det finnes også stedegne arter som fikserer nitrogen i slike habitater, så om den endrer artssammensetningen der den vokser på en måte som ellers ikke ville funnet sted er vanskelig å si uten å forske på den.

Kanadagullris - *Solidago canadensis* IV

Det er 198 observasjoner av kanadagullris i fylket. Flere av referentene uttrykte bekymring for denne arten og det er en gjengs oppfatning at den er i sterk spredning. Den anses også som et problem i nabofylkene. Den både rotslår seg og frøsår seg fra hager, men utbredelsen i Vestfold er nesten utelukkende i boligområder og langs hovedveiene. Planten beites ikke og kan presse ut stedegne urter der den får store bestander.

Blåhegg - *Amelanchier spicata* IV

Det er 15 registreringer av blåhegg i fylket, men den er sannsynligvis underrapportert. Blåhegg er en busk eller et lite tre i rosefamilien som får bær som fuglene spiser. Den kommer opp som enkeltplanter stort sett i skogsmiljø. Det skal være en god del blåhegg i nordre del av fylket.

Valurt - *Symphytum officinale* IV

Valurt har vært i bruk som urtemedisin i Norge siden middelalderen, men ser ut til å spre seg en del nå. Den former et ganske tett urtedekke som kan ekskludere stedege urter. Den er registrert 6 steder i Artsdatabanken, stort sett i bynære områder med boligfelt og hytteområder langs kysten.

Boersvineblom - *Senecio inaequidens* IV

Foreløpig er det bare 4 registreringer av boersvineblom i fylket. Dette er en giftig art som sprer seg hurtig og danner reine bestander. Den er først og fremst uønsket i beite- og jordbrukslandskaper, men den er ganske ny i landet og den bør følges nøye for å se hvordan den oppfører seg i Vestfoldsnaturen.

Konklusjon

Flere av referentene pekte på **manglende kunnskap om utbredelsene til flere eller alle fremmede plantearter** i sin kommune. Data fra Artsdatabanken, som vi har lagt til grunn for hoveddelen av vår vurdering, har sannsynligvis et sterkt overfokus på forekomster langs veiene i fylket. Det mangler kunnskap om forekomster av fremmede arter langs andre viktige spredningsveier som vassdrag og sjø. I likhet med referenter etterlyser vi bedre inventering av vassdrag og skjærgård i Vestfold fylke. Også for naturreservater og landskapsvernområder er det usikker informasjon.

Vi anbefaler at fokus for kartlegging og bekjempelse bør rettes særlig mot slirekneartene, kjempebjørnekjeks og springfrøartene. Urter som sprer seg først og fremst på skrotemark kan nok endre landskapets karakter noe i forhold til den stedege vegetasjonen, men som Tor H. Melseth og andre har påpekt, arter som russekål og kanadagullris har vært vanlige lenge. Andre av disse artene stammer fra våre nærområder og bør sees i lys av at Norge har en postglasial flora. Unntakene er de som kan danne store ensartede bestander, som kommer fra andre kontinenter og som er giftige. Vi anbefaler at den nyankomne boersvineblom følges nøye og at dens ekspansjon kartlegges. De mest aggressivt ekspanderende urtene bør også følges nøye, her tenker vi på legepestrot langs vassdrag, buevinterkarse, russekål og kanadagullris i skjærgården og langs veier og hager. I tillegg bør rynkerose og platanlønn kartlegges bedre - særlig i skjærgården.

Kjempebjørnekjeks har få forekomster i Vestfold fylke. Dette er en giftig og svært storvokst urt som kan danne store bestander i visse habitater, ofte med drastiske følger for fugler og spesielle insekts- og plantesamfunn. Vi anbefaler at den bekjempes så fort som mulig - med få ressurser og på kort tid kan denne arten utryddes fra fylket før den får et skikkelig forfeste.

Slirekneartene og springfrøartene bør kartlegges nøye og fjernes. Disse 1-2 meter høye urtene danne tette bestander som drastisk kan forringe store partier av vassdragene i fylket både estetisk, rekreasjonsmessig og i forhold til artsrikdom. Året etter bekjempelsen bør områdene gjennomgås for å kartlegge og fjerne eventuelle

overlevende eller nyetablerte bestander. Særlig de delene av vassdraget som ligger nedstrøms for kjente bestander bør kartlegges. Antall bestander av disse to artsgruppene er usikker, vi har fått høre om forekomster langs bekker, i sumper og ved vassdrag som ikke kan stedfestes nøyaktig - det er antagelig mørketall. Vi anbefaler at alle vassdrag i fylket befares, selv om referentenes opplysninger og mange observasjoner fra artsdatabanken en sentrert rundt vassdrag fra Aulivassdraget og sørover, så mener vi at vassdragene lengre nord sannsynligvis har mørketall. Oversikt over kjente bestander av disse artene finner du i tabell 1.

Observasjonene fra Artsdatabanken bygger til dels på eldre observasjoner, slik at noen bestander kan ha gått tilbake, forsvunnet eller flyttet seg. Etter samtale med Arne Heggland i Vegvesenet ble det imidlertid klart at det ennå er et problem med fremmede arter langs veiene, og at veiene fremdeles fungerer som spredningsveier for ihvertfall noen av de fremmede artene.

Massehåndtering ved anleggsarbeid har i de siste årene blitt mye bedre med sikte på spredning av fremmede arter. I tillegg har nye E18 nå lukket vannregime i stedet for åpne grøfter. Det betyr at tidspunktet er godt for bekjempelse av fremmede arter - deres spredning fra vassdrag til vassdrag er vanskeliggjort og vi tror at bestandene av fremmede planter som særlig opptre langs veier og der det har foregått anleggsarbeid stabiliseres eller går tilbake de neste årene. Dette betyr også at spredning mellom vassdragene i fylket forhåpentligvis vil avta.

Referanser

Artsdatabankens faktaark:

<http://www.Artsdatabanken.no/Article.aspx?m=128&amid=2065>

Vike, E. 2007. Skogskjegg (*Aruncus dioicus*) på Artsdatabankens svarteliste, Institutt for plante- og miljøvitenskap, UMB: <http://fagus.no/system/files/publikasjoner/2007-skogskjegg-aruncus-dioicus-pa-Artsdatabankens-svarteliste-2007.pdf>

Vedlegg 1 - Beskrivelse av hovedoppdraget

Formålet med kartleggingen vil være å få en helhetlig oversikt over utbredelsen av fremmed karplanter i fylket, særlig arter som spres fra hager. Dette forprosjektet vil definere hvilke vassdrag som bør prioriteres for videre kartlegging. Det vil være fokus på arter som er definert som "høy risiko"-arter i Norsk svarteliste 2007, men også andre større forekomster av fremmede karplanter vil bli tatt med.

Oppdraget vil starte umiddelbart etter tildeling. Det vil bli gjort en gjennomgang av kunnskapsstatus, og avgrensning av undersøkelsesområde i samråd med Fylkesmannen i Vestfold. Deretter vil ressurspersoner bli kontaktet og intervjuet. Parallelt med intervjuundersøkelser vil tilgjengelig litteratur bli gjennomgått. Dette kan være i form av internettbaserte databaser (Artskart), fagtidsskrift og annet. Trolig vil park- og idrettsetater, samt miljøansvarlige i kommune kunne bidra med god informasjon. Det vil også bli gjort en vurdering basert på kommunale planer der bebygde areal og parkområder

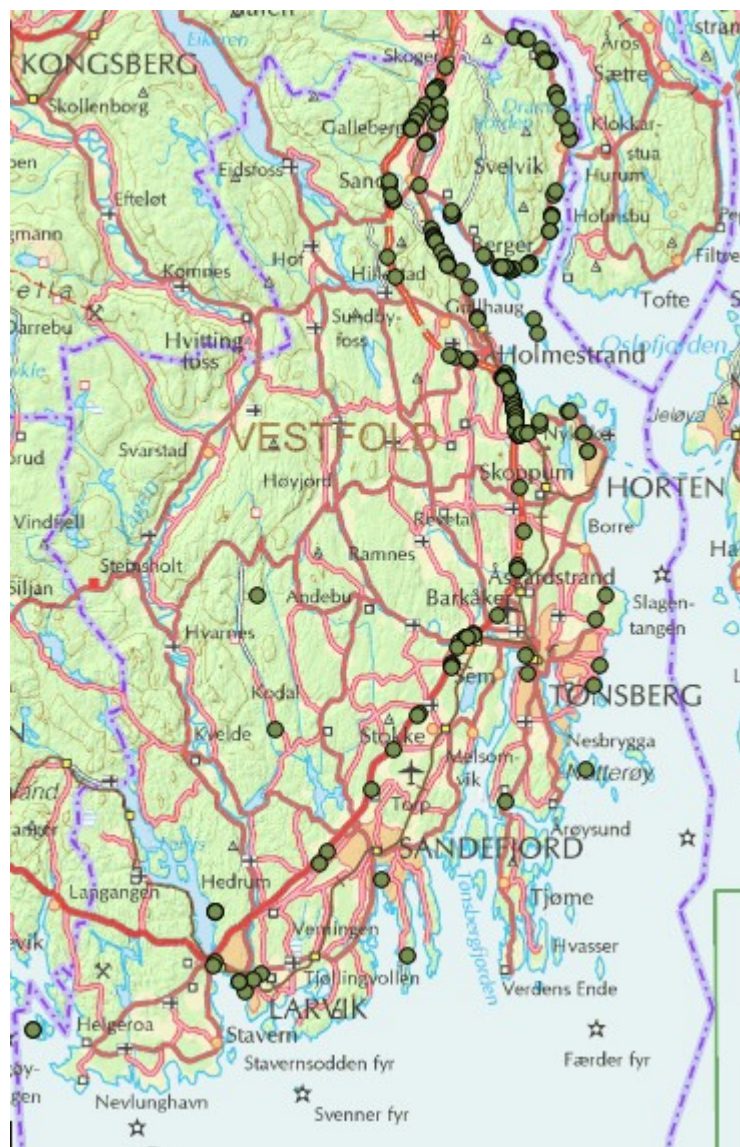
er avgrenset. Erfaringsmessig følger fremmede karplanter med i forbindelse med etablering av boligområder og parker.

Basert på innsamlet informasjon vil det bli utarbeidet en rapport med kart, der dette er mulig, over de områdene med kjente forekomster av fremmede arter. I den grad det er tilgjengelig informasjon vil tilstand og utbredelse på lokalitetene bli beskrevet.

Vedlegg 2

Utbredelse av hage lupin i Vestfold.

Utbredelse av hvitsteinkløver i Vestfold.

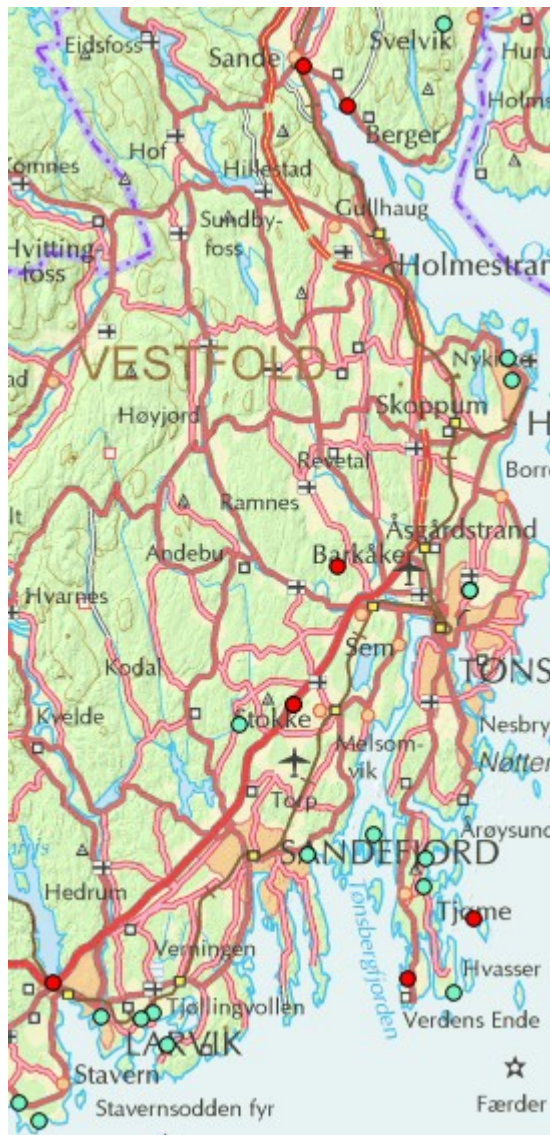
Utbredelse av kanadagullris i Vestfold.

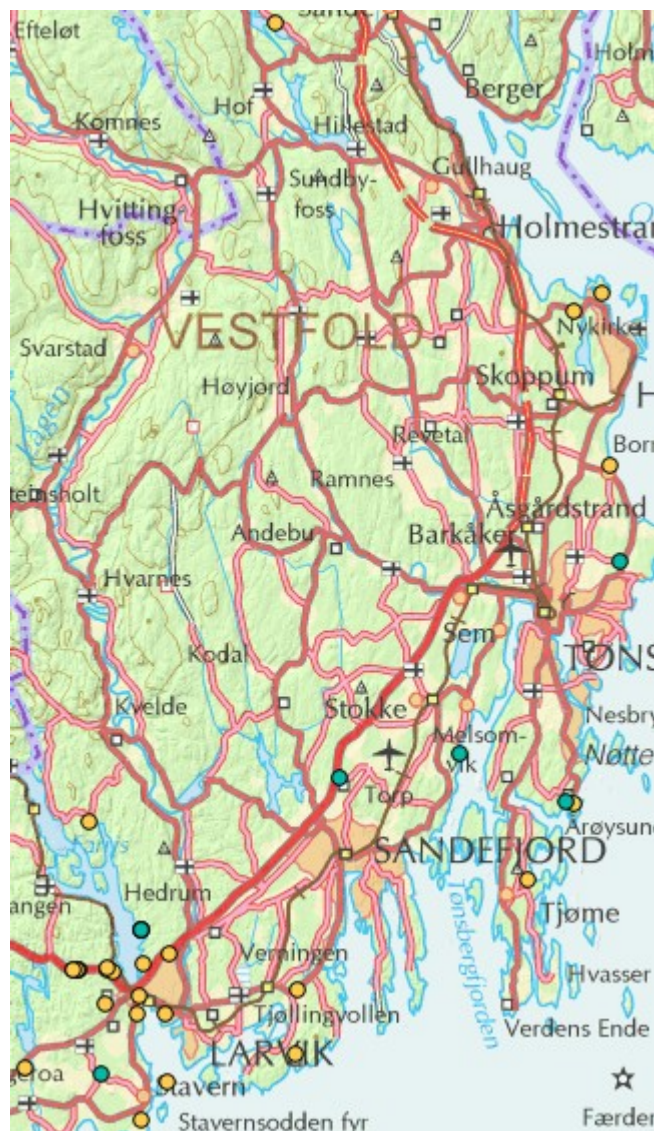
Utbredelse av russekål i Vestfold.

Utbredelse av ryngkeros i Vestfold.

Utbredelse av kjempespringfrø (blå) og mongolspringfrø (rød) i Vestfold.

Utbredelse av parkslirekne (gul) og kjempeslirekne (blå) i Vestfold.

